

TURISTIČNO ARHEOLOŠKO DOŽIVETJE V ČIČARIJI

NEPOZABNI DAN V ČIČARIJI: V OBJEMU ZGODOVINE GRADIŠČ, PAŠNIŠTVA IN ZDRAVILNE RASTLINE ENCIJAN

Vse več kmetij, ki se odločajo za vzrejo ovac in koz, zasledimo tudi na Krasu, Istri in Čičariji. Pastirstvo in reja drobnice imajo v teh krajih dolgo zgodovino, saj korenine segajo že v mlajšo kameno dobo s prihodom prvih pastirjev in poljedelcev. To potrjujejo najdbe kosti drobnice iz jam in spodmolov, v katerih so bivali. V eneolitiku in zgodnji bronasti dobi so poznali sistem transhumance. V času neolitika in zgodnje bronaste dobe se je skupnost, ko je bila paša izčrpana, s čredami premikala na druge, bolj ali manj oddaljene pašnike. S pastirstvom so bili povezani psi visoke rasti, ki so bili podobni sodobnim istrskim ovčarskim pasmam.

Praksa reje drobnice se je nadaljevala tudi v kasnejših zgodovinskih obdobjih.

Ovčarstvo v Čičariji

V Čičariji je bila zelo poznana ovčereja, kot tradicijo so jo prinesli prebivalci iz svoje prvotne domovine, južne Dalmacije. Čez poletje so ovce pasli doma, pred nastopom zime so se ovčarji s tropi ovac odpravili prezimovat v Istro. Preden so odšli, so imeli doma mašo in spoved. Ovčarji so prišli v značilnih ovčjih kožunih in gugranih. Če je zima dopuščala, so bili doma do božiča ali tudi po božiču. Odvisno je bilo od vremena. Če je začelo snežiti, so se takoj odpravili na pot, da jih ne bi zasnežilo. Potovali so po etapah, da so se ovce spotoma pasle. Domov so prišli na praznik sv. Janeza Krstnika, 24. junija, pred cerkvijo so imeli božji blagoslov in varstvo ovac.

Kako pa zgodovino ovčarstva povezati z življenjem v gradiščih in Encijanom?

Tudi prvi podatki o rastlini Encian (rumeni svišč, lat. *Gentiana lutea*), rastline iz družine sviščevk (Gentianaceae), segajo v 2. st. pr.n.št., ko ga je Ilirski kralj Gentis svetoval kot zdravilo proti kugi. Kasneje je starorimski vojaški zdravnik Dioskurid priporočal pripravke iz sviščevih korenin pri različnih obolenjih jeter in žolčnika, prav tako pa tudi pri ranah, čirih in topih poškodbah. V srednjem veku se je uporabljal tudi pri vročičnih in prsnih obolenjih. Danes je encijan strogo zaščitena, samonikla rastlina, ki raste na planinskih travnikih, med skalami in ruševjem v Alpah ter na Krasu (med drugim tudi Čičarija). Da bi preprečili uničevanje in opustošenje naravnega habitata, zaradi nenadzorovanega jemanja iz narave ter privabili interes lokalnega prebivalstva za zaščito in nadaljnjo vzgojo, so v občini Lanišče (Čičarija) zagotovili nasade zaščitene rastlin.

So se ovce prehranjevale tudi s Encijanom in drugimi zelišči?

Vsekakor. Najpomembnejše pri tem pa je, da so veliko pestrost rastlinstva na travnikih povezuje tudi z ovci, ki so se zaradi razširjene transhumance oziroma nomadske selitve živine selile iz današnje Bosne in Hercegovine preko Gorskega kotarja v Istro, Čičarijo in Kras. Transhumanca je bila v Sloveniji in na Hrvaškem značilna vse do leta 1987, ko jo prepreči gradnja avtocest, razpad Jugoslavije in nove politična ureditev v devetdesetih letih 20. stoletja. Ovce so pod svojimi kožuhi tudi nosile različna semena rastlin, ki so se potem udomačile na kraških travnikih.

Nepozabni dan v Čičariji vključuje:

1. Sprejem gostov na info točki v Lanišču. Vodnik goste nagovori z zgodbami iz življenja v gradiščih, kjer je pomembno vlogo imela preživetje v naravi in prvi začetki izkoriščanja in kultiviranja naravne krajine. Večjo podrobnost nameni zgodbam povezanih s pastirstvom, živinorejo in poljedelstvom.
2. Gostje se sprehodijo po krajši ali daljši botanični poti, ki vodita do gradišča Rašpor. Ob poti spoznavajo naravne značilnosti okolja, med drugim so pozorni na zapuščene vrtače. Vodnik seznani goste, da so vrtače za razvoj kmetijstva izkoriščali že v bronasti in železni dobi. V Istri so bile v gradiščih tudičasne naselbine.
3. Na vrhu Orljak vodnik v sodelovanju z zeliščarjem izvede Botanično turistično doživetje – Učilnica v Naravi.
4. V informacijski točki oziroma centru za promocijo gradišč in tradicionalne rabe zelišč v Čičariji, kjer je tudi manjša kuhinja, gostje podrobno spoznajo Encijan in Brin, ki še danes zelo zaznamuje kulturno krajino Čičarije. Iz brinovih jagod se tudi prideluje znano zeliščno žganje – brinjavec. Gostje se lahko preizkusijo v veččinah obiranja oz. tolčenja brinja (jesenski čas).
5. V centru se lahko izpelje nepozabno doživetje za otroke, kjer si otroci sami izdelajo svojo igračo. Iz časopisnega papirja in blaga naredijo pravo istrsko balo (kroglo) in s pomočjo kuharice, volne, blaga in traku pa priročno lutko. S lutkami uprizorijo igro iz pravljice *Sveti meč pravice* (Tina Rožac, 2021), ki je nastala v okviru projekta Kaštelir. Lahko ustvarjajo iz gline ali na bližnjem pašniku igrajo pastirske igre.

Več gl. <https://www.facebook.com/kastelir.interregsihr>

